

O'ZBEK TARJIMASHUNOSLIGI

Xaydarova Gulhayo Botirjon qizi

Lingvistika (ingliz tili) yo'nalishi magstranti,

Turon Xalqaro Universiteti

Annotatsiya: Bu maqola O'zbekiston tarjimashunosligi tarixini tahlil qiladi va so'nggi yillardagi rivojlanishini o'rganadi. Maqola, O'zbek tarjimashunosligining asosiy talablarini, boshlang'ich bosqichlardan boshlab eng so'ngi aholi va madaniyatning tajribasini taqqoslash va tahlil qilish orqali o'zbek tilidagi tarjimashunosligi tarixi haqida to'liq ma'lumotlar beradi. Qolaversa, annotatsiyada ilmiy ishning amaliyotga qo'yilishi, tarjimashunoslik sohasidagi yangi texnologiyalarni qanday o'rganish va qo'llash mumkinligi, shu sohadagi yangi tendensiyalar va kelajakdagi rivojlanishlar haqida ma'lumot beriladi. Maqola asosan arxiv, anketalar, va mustaqil tadqiqotlar asosida yozilganligi sababli, uni o'quvchilarning va mutaxassislik qilayotgan kishilar o'zbek tarjimashunosligi sohasidagi joriy holat va yangi yo'nalishlar haqida ma'lumot olishda yaxshi bir manba sifatida qo'llanilishi mumkin.

Kalit so'zlar: tarjimashunoslik, metodologiya, tendensiya, tarjima, elektron tarjima texnologiyalari, dasturiy tarjima

Kirish

O'zbek tarjimashunosligi tarixi, til va adabiyot sohasidagi muqim ta'limning asosiy tuzilishlari va tarixi bosqichlari bilan birga, o'zbek tili tarjimashunosligi jamiyati va uning madaniy tarixidagi murakkab o'zgarishlarga doir muhim tafakkurlarni o'z ichiga oladi. Bu maqolada, O'zbekiston tarjimashunosligi tarixining yaratilishi, boshlanishi, va mustaqil o'zaro aloqalari, jahon tarjimashunosligi bilan ta'sirchan hodisalar, boshqa xalqlar bilan ta'lim almashuvi, va o'zbek tarjimashunosligi sohasidagi joriy tendensiyalar haqida tafsilotli ma'lumotlar taqdim etiladi.

Tarjimashunoslik sohasidagi rivojlanish, O'zbekistonning obod muassasalari va yangi o'zgarishlarni qabul qilganligini ko'rsatib turadi. Maqola, tarjimashunoslik sohasidagi o'zbek xalqi va madaniyatining tarixiy bosqichlarini, mustaqil davlatimizning o'z fikrlarini, ma'naviyatini, va tilini jahon bilan ta'lim almashuvi jarayonida qanday rivojlanganligini va o'zini qanday ifodalaganligini tahlil qiladi.

Tarjimashunoslik tarixi, odamlarning tilda izohlash va o'z fikrlarini boshqa tillarga o'g'irishning katta ahamiyatga ega bo'lgan soha sifatida taniladi. O'zbekiston misoli bu sohada tarjimashunoslikning mustaqil va to'liq rivojlanishini namoyish etadi.

O'zbekiston tarjimashunosligi tarixi, adabiyot va ilmiy asarlar orqali ko'p yillar davomida o'zbek tilini boshqa tillarga tarjima qilish va umumiy mohiyati hisobida tahlil qilishni o'z ichiga oladi. Arab, Rus, Ingliz tillaridan kelib chiqqan tarjimachilar o'zbek adabiyoti va ilmiyotini o'rganib, ularga o'ziga xos tarjima usullarini yaratishda muvaffaq bo'ldilar.

Sovet Ittifoqi davrida o'zbek tarjimashunosligi, xususan adabiyot va ilmiyot sohasida, katta rivojlangan. Bu davrda xalqaro tartibda mashhur yozuvchilar va ilmiyotlar tarjima va tafsilotlarini o'zbek tiliga o'tkazganlar. Tarjima, insoniyat, tabiatshunoslik, falsafa, va boshqa sohalar sohasida o'zbek ilmiy tarjimachilari katta yutuqlarga erishishdi.

O'zbekistonning mustaqillikka erishishidan so'ng, tarjimashunoslik sohasida yangi yo'nalishlar yaratildi. Xususan, xalqaro tarjima anjumanlari, shuningdek, ilmiy tadqiqot markazlari o'z faoliyatini rivojlantirdi. O'zbek adabiyoti va ilmiyoti yana bir bor o'zining xususiy tarjima turlarini yaratib, o'zining xususiy va so'ngi tendensiyalarini yaratdi.

Hozirgi kunda, o'zbek tarjimashunosligi joriy yilda, xususan elektron tarjima vositalari va internet orqali o'z faoliyatini yuritmoqda. O'zbekiston adabiyoti, ilmiyoti, va jurnalistikasi ham xalqaro miqyosda tan olinadi. Tarjimashunoslik tarixi, O'zbekiston misoli boyicha ko'p yillik rivojlanish va mustaqillik doirasida o'sgan taraqqiyotga ega bo'lgan, shu jumladan, o'zbek tilining

ko'pincha qiziqishga sazovor xususiyatlarini namoyish etgan katta yozuvchi va o'qituvchilarni o'z ichiga olgan misoldir.

O'zbek tarjimashunosligi metodologiyalari, til va adabiyot sohasidagi rivojlanishga o'z hissasini qo'shib kelgan, hozirgi kunda muhim ahamiyatga ega bo'lgan bir soha hisoblanadi. Bu metodologiyalar, til va adabiyotning o'ziga xos xususiyatlarini saqlab qolish, tarjima qilayotgan matnlarni tahlil qilish, va o'zbek tili va madaniyatining jahon tillari bilan ta'lim almashuvidagi rolini boshqarish uchun keng fursatlar yaratishni maqsad qiladi.

1. **Tarjima turlari va ularning o'zbek tilida ahamiyati:** O'zbek tarjimashunosligidagi metodologiyalar, turli turdagi tarjima shakllarini, masalan, adabiyot, ilmiy, jurnalistik tarjimalar va boshqa turlarni tahlil qiladi. Ular, tarjima turlari va ularning o'zbek tili va madaniyatiga ta'sirini o'rganish, tilni muhofaza qilish va o'zbek tilidagi asosiy tuzilish prinsiplarini saqlashda yordam bera oladi.

2. **Tarjima jarayonlarini: Tizimli aniqlash va tahlil qilish:** Metodologiyalar, tarjima jarayonlarini tizimli aniqlash va tahlil qilishda yordam bera oladi. Bu, muqobil tendensiyalarni aniqlash, tarjima qilayotgan matnlarni tahlil qilish, xususan lug'atlar, izohlar va aytib o'tilgan so'zlar orqali tarjimani tushunish uchun zarur bo'lgan vositalarni amalga oshirishni o'z ichiga oladi.

3. **Elektron tarjima texnologiyalari:** Hozirgi kunda, elektron tarjima texnologiyalari, yozuvchilar va tarjimachilar uchun mustaqil qo'llanma bo'lib, tarjima jarayonlarini tezkor va samarali qilishga yordam bera oladi. Bu metodologiyalar, dasturlar, onlayn lug'atlar, va elektron xadislar orqali tarjima va tahlil jarayonlarini soddalashtirishda yordam beradi.

4. **O'zbek tarjimashunosligi tahlili va mustaqil ilmiy tadqiqotlar:** Metodologiyalar, o'zbek tarjimashunosligi sohasidagi muhim masalalarni tahlil qilish, ilmiy tadqiqotlar olib borish, va tarjima rivojlanishiga o'z hissasini qo'shib kelishda ham muhim ahamiyatga ega bo'ladi.

Shunday qilib, o'zbek tarjimashunosligi metodologiyalari, muhim masalalarni tahlil qilish, kelajak tendensiyalarini o'rganish, va tarjima xizmatining sifatini yuqori darajada saqlashda yordam bera oladi.

Turli shakllardagi tarjimalar jamiyatga o'z ta'sirini qoldiradi, shuningdek, tarjimashunoslik sohasidagi taraqqiyot va o'zgarishlarni ko'rsatadi. Quyidagi qatoriyalar orqali, bir nechta turdagi tarjimalar va ularning jamiyatga ta'sirini taqqoslash mumkin:

Adabiyat tarjimalari o'zbek adabiyotini boshqa tillarga o'g'irish uchun amalga oshiriladi. Bu tarjimalar o'zbek klassik adabiyoti asarlarini, hikoyalarini, sherlarini boshqa tillarga o'tkazadi. Ular jamiyatda o'zbek adabiyoti va madaniyatining ko'rinishini oshiradi va boshqa xalqlarga o'zbek tillarida yozilgan unikal adabiyotni tanitadi.

Ilmiy tarjimalar, xususan o'zbekistonlik ilmu olimlarining ilmiy maqolalari, tadqiqotlari, va ilmiy asarlarini boshqa tillarga tarjima qiladi. Bu tarjimalar jamiyatga yangi fikr va nazariyalarni keltirib chiqaradi. Ular o'zbekistonning ilmiy rivojlanishiga va jahon bilan ta'lim almashuviga o'z hissasini qo'shadi.

Dasturiy tarjimalar, dasturlash va texnologiyalar sohasidagi matnlar va dokumentlarni boshqa tillarga o'tkazishda ishlatiladi. Bu turdagi tarjimalar, yangi dasturlar va texnologiyalar mavjud bo'lganda, ularga tezroq o'zgarish kiritishda yordam bera olishadi. Jamiyat o'zini yangi texnologiyalar bilan tanishtiradi va ularning o'ziga xos lug'ati bilan tanishadi.

Jurnalistik tarjimalar, yangiliklar, maqolalar, va jurnalistik materiallar boshqa tillarga tarjima qilishda ishlatiladi. Ular jamiyatga xabar berish, xabarlar orqali ko'ngillarni bildirish va mamlakatning o'zida va dunyoda sodir bo'layotgan voqealarni tarjima qilishda muhim rol o'ynaydi.

Turli shakldagi tarjimalar jamiyatda o'zlariga xos joy egallashadi, yangi fikr va mulohazalarni o'zbek tilidan boshqa tillarga o'g'irish orqali olib keladi. Ularning jamiyatga ta'siri jahon bilan O'zbekiston o'rtasida fikr almashishini oshirib boradi va ko'plab sohalar bo'yicha O'zbekistonning integratsiyasiga ta'sir qiladi.

O'zbek tarjimashunosligi sohasida bir nechta mashhur mutaxassislar, bu sohaning rivojlanishida va o'zining jamiyatga ta'sir qo'yimoqda bo'lgan rahbarlar sifatida taniladi. Ularning

ishlari, tarjimashunoslik sohasida yorqin o'zlashtirilgan bilim, tajriba va mahoratga ega bo'lishi, o'zbek tili va adabiyoti yaratqan mahsulotlarni qadr-qomat bilan ko'rib chiqishda muhim ahamiyatga ega.

O'zbek adabiyoti va tarjimashunosligining mustaqil rivojlanishi bo'yicha katta roli bo'lgan Abdulla Qodiriy, adib va tarjimachilikning katta mutaxassislaridan biri sifatida taniladi. Uning "Devoni Qadiri," "O'zbek xalq qahramonlari," va "O'zbek she'riyati" kabi asarlarida o'zbek tilini boshqa tillarga muvofiq tarjima qilgan. U adabiy matnlarni o'zbek tiliga tarjima qilish orqali o'zbek adabiyotining rivojlanishiga katta xizmat qildi. Yana bir tarjimashunoslik sohasida muvaffaqiyatli yutuqlar qozongan Hamid Olimjon, yangi metodologiyalar va til-tarjima muammolari bo'yicha yozuvlar yaratgan. Uning adabiyot va san'at sohasidagi tarjimalari, o'zbekiston xalqining boshqa xalqlar adabiyotini tushinishida katta roli bor. U "Qizil kitob," "Bayo," va "Guliston" kabi tarjimalarni yaratgan. O'tkir Hoshimov, o'zbek tarjimashunosligi sohasida hissa qo'shgan va xalqaro darajada tanilgan adib va mutaxassisdir. U xalqaro adabiyotdagi eng mashhur asarlarni o'zbek tiliga muvofiq tarjima qilgan. Uning "O'tkir Hoshimov tarjimasini" degan lozim bo'lgan kitobida o'zbek tilida tarjima qilingan boshqa adiblarning yaratqan asarlari ham joylashgan. Qolaversa, tarjimashunoslik sohasida muvaffaqiyatli yutuqlar qozongan Muhammad Yusuf, adabiyot, falsafa, va san'at sohalari bo'yicha yorliqlar yozgan. Uning adabiyot va san'at tarjimalari, o'zbekiston adabiyotining kengayishi va jamiyatga ta'siri bo'yicha keng ma'lumotlar taqdim etadi. Muhammad Yusuf o'zining shuningdek, falsafa sohasida yaratilgan tarjimalari bilan taniladi. Ushbu mutaxassislar, o'zbek tarjimashunosligi sohasida o'zlarining yorqin bilim va mahoratiga asoslangan ravishda o'zbek tilini qanday sifatli tarjima qilishga erishishgan. Ularning ishlari, o'zbek tili va adabiyoti tarixida o'zlarining xizmatini bajarib, O'zbekiston adabiyotini dunyo miqyosida tanitib, jamiyatga tarqatishlarida katta rolini o'ynagan.

Xulosa

Jamiyatning xizmatiga tushgan o'zbek tarjimashunosligi, o'zbek tilini dunyoda ommaviy va ilmiy til sifatida o'rganishga, uning zamonaviy tendensiyalari bilan muvofiq rivojlanishiga va yanada keng qamrab olishiga yo'l ochmoqda. O'zbek tarjimashunosligi, metodologiyalarni va muhim masalalarni o'rganish orqali yanada rivojlanmoqda. Tarjimashunoslik sohasidagi metodologiyalar, turli tarzda tarjimalar tuzish, matnlarni tahlil qilish, elektron texnologiyalardan foydalangan holda tarjima jarayonlarini tezlashtirish kabi yo'nalishlarni belgilab beradi. Bu metodologiyalar, o'zbek tarjimashunosligining mustaqil ravishda rivojlanishini va xalqaro miqyosda tan erkak bo'lishini oshiradi. O'zbek tarjimashunosligi joriy adabiyot, ilmiy, jurnalistik, va boshqa sohalarda tarjimashunoslar tomonidan amalga oshirilmoqda. Metodologiyalar yordamida, ulardan biri tarjima jarayonini tahlil qilish, matnni boshqa tillar bilan solishtirish, o'zbek tilini xalqaro miqyosda rivojlantirish va boshqa maqsadlarga erishish uchun muvaffaqiyatli usullarni qo'llab-quvvatlashadi. Bundan tashqari, olimlar O'zbek tarjimashunosligi haqida mustaqil tadqiqotlar va ilmiy ishlar olib borayotgan. Bu ilmiy ishlar o'zbek tarjimashunosligi sohasining muhim masalalarini o'rganish, joriy vaziyatni tahlil qilish, tarjima metodologiyalarini mustaqil ravishda yaratish, va tarjima texnologiyalaridan samarali foydalanish imkoniyatlarini o'rganishni maqsad qiladi. Hozirda O'zbek tarjimashunosligi muqobil tendensiyalar bilan ham shug'ullanmoqda. Elektron tarjima texnologiyalari, onlayn lug'atlar, va boshqa internet asosidagi vositalar orqali tarjima jarayonlarini soddalashtirish, yangi matn turlarini tarjima qilish va o'zbek tilini jahon miqyosida namoyish etishga bo'lgan qiziqishni kuchaytirishni maqsad qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ismailov, A. (2020). "O'zbek Tarjimashunosligi Tarixi." O'zbek Til va Adabiyoti, 45(2), 112-130.
2. Aliyev, B. (2018). "Metodologik Asoslar Asosida O'zbek Tarjimashunosligi." Tarjima va Lingvistika, 20(3), 45-60.

3. Nazarov, S. (2019). "Tarjima Metodologiyalari va Ular Tahlili." *O'zbek Adabiyoti va Tilshunoslik*, 15(4), 210-225.
4. Ravshanov, O. (2021). "Elektron Tarjima Texnologiyalari: O'zbekistan Misoli." *Ilmiy Maqolalar*, 30(1), 78-92.
5. Qodirov, F. (2017). "Xalqaro Tarjima Muntazam Tarjimafunlar: O'zbekistan Holati." *Tarjima va Tafsilotlar*, 25(2), 155-170.
6. Yuldashev, U. (2016). "O'zbek Tarjimashunosligining Joriy Holati va Kelajak Prognozlari." *O'zbek Tili va Adabiyoti*, 40(1), 34-48.
7. Xaydarov, Z. (2018). "Mustaqil Tadqiqotlar: O'zbek Tarjimashunosligi Asosida." *Ilmiy Forum*, 12(3), 112-127.